

ปัจจัยความสำเร็จ ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ ในการดำเนินงานวางแผนครอบครัวของหน่วยบริการ

ข้อมูลจากการสำรวจด้วยแบบสอบถามและแบบสอบถามออนไลน์ รวมทั้ง ข้อมูลจากเวทีการประชุมติดตาม และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผลการดำเนินงานวางแผนครอบครัวและอนามัยการเจริญพันธุ์ ของสำนักอนามัยการเจริญพันธุ์ ปี 2562 โดยเก็บข้อมูลจากเจ้าหน้าที่จากหน่วยบริการทุกระดับ ทั้ง รพศ. รพท. รพช. และ รพ.สต. และเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานวิชาการ เช่น สสจ. สสอ. ศอ. จำนวน 1,414 คน ในพื้นที่ 11 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเชียงราย จันทบุรี ตราด พระนครศรีอยุธยา นนทบุรี สุพรรณบุรี สุราษฎร์ธานี พิษณุโลก นครราชสีมา ตรัง และขอนแก่น

พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานวางแผนครอบครัว ได้แก่ ด้านผู้ให้บริการ

- การมีนโยบาย แนวทางการดำเนินงาน แผนปฏิบัติการที่ชัดเจน และได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหาร (เช่น ผู้บริหาร CUP, ผอ.รพ. ฯลฯ)
- ความพร้อมของหน่วยบริการทั้งด้านงบประมาณ บุคลากร สถานที่ ยา เวชภัณฑ์ วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ในการจัดบริการวางแผนครอบครัวและคุมกำเนิด
- ศักยภาพของผู้ให้บริการ ทั้งด้านองค์ความรู้ ทักษะ ความชำนาญ ความมั่นใจในการให้บริการ
- มีการพัฒนาศักยภาพเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ อัปเดตความรู้ที่ทันสมัย โดยเฉพาะในเจ้าหน้าที่ใหม่/มีการเปลี่ยนงาน
- การถ่ายทอดความรู้ coaching ระหว่างผู้ปฏิบัติงาน/ผู้ให้บริการ
- มีจิตบริการ มีทัศนคติเชิงบวกต่อผู้มารับบริการ มีการสื่อสารที่ดี เป็นกันเอง เอาใจใส่
- การให้คำปรึกษาแก่ผู้รับบริการในการวางแผนครอบครัวและคุมกำเนิด
- การส่งต่อในกรณีที่ไม่มีการจัดบริการ
- ส่งเสริมให้เกิดนโยบายที่เปิดกว้างให้ประชาชนทุกกลุ่มอายุมีสิทธิเข้าถึงบริการป้องกันและแก้ไขปัญหาการตั้งครรภ์ไม่พร้อม ไม่ใช่เฉพาะกลุ่มวัยรุ่นเท่านั้น
- ให้ รพ.สต. สามารถให้บริการฝังยาคุมกำเนิดและเบิกจ่ายค่าบริการจาก สปสช. ได้ เช่นเดียวกับ รพศ./รพท./รพช.
- มีกฎหมายรองรับให้สามารถให้บริการได้อย่างมั่นใจและสบายใจ
- มีข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มเป้าหมายเพื่อที่จะสามารถให้บริการได้เหมาะสมกับแต่ละบุคคลและบริบทของพื้นที่
- การเข้าใจ/เข้าถึงผู้รับบริการ มีการทำงานเชิงรุกสู่กลุ่มเป้าหมาย เช่น โรงเรียน ชุมชน สถานประกอบการ
- การติดตามการดำเนินงาน
- บรรจุนางแผนครอบครัวเป็นตัวชี้วัดผลการปฏิบัติงาน
- การสนับสนุนสื่อความรู้ให้แก่หน่วยบริการในการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์
- การประชาสัมพันธ์/สื่อความรู้ที่ดี สื่อด้วยภาษาที่เข้าใจได้ง่าย ผ่านสื่อต่างๆ อย่างทั่วถึงและสม่ำเสมอ โดยเฉพาะสื่อโทรศัพท์ และโซเชียลมีเดีย
- ความร่วมมือของภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาสังคม

- ใช้แกนนำสุขภาพชุมชน ผู้นำชุมชน อสม.ช่วยในการเผยแพร่ความรู้เรื่องการคุมกำเนิดให้แก่ประชาชน และค้นหากลุ่มเสี่ยง

ด้านผู้รับบริการ

- การสร้างความรู้ ความเข้าใจ ความตระหนัก ให้แก่ผู้รับบริการ คู่สมรส ครอบครัว ชุมชน และวัยรุ่นในการวางแผนครอบครัวและการคุมกำเนิด
- ประชาชนมีทางเลือกที่หลากหลายในการเลือกวิธีคุมกำเนิดที่เหมาะสมกับตนเอง ได้รับบริการที่พึงพอใจ เข้าถึงง่าย และปลอดภัย
- ความสะดวก รวดเร็ว ความรู้สึกปลอดภัย ความเชื่อมั่นต่อบริการที่ได้รับของประชาชน และความพึงพอใจของผู้รับบริการ
- ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์และได้รับคำปรึกษา/คำแนะนำจากผู้รู้เกี่ยวกับการวางแผนครอบครัวและคุมกำเนิด
- การสร้างจูงใจ และศรัทธาให้กลุ่มเป้าหมายมารับบริการ
- ความร่วมมือและวินัยของผู้รับบริการในการคุมกำเนิด เช่น มาตามนัด กินยาอย่างสม่ำเสมอ เป็นต้น

ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน ได้แก่

ด้านผู้ให้บริการ

- นโยบายด้านการวางแผนครอบครัวและคุมกำเนิดของผู้บริหารในแต่ละหน่วยบริการ
- เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานไม่ทราบนโยบายด้านวางแผนครอบครัวและคุมกำเนิด
- เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานขาดความรู้ ความชำนาญ ทักษะ และความมั่นใจในการปฏิบัติงาน เนื่องจากขาดการอัปเดตความรู้ใหม่ๆ ขาดการฝึกปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ
- การเปลี่ยน/หมุนเวียนเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานบ่อยครั้ง บุคลากรไม่เพียงพอ ภาระงานของเจ้าหน้าที่
- การคุมกำเนิดบางวิธี เกินความสามารถและศักยภาพของหน่วยบริการ เนื่องจากไม่มีงบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ ยา เวชภัณฑ์ และเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการ
- ปัญหาระบบจัดซื้อพัสดุ (เวชภัณฑ์)
- สื่อความรู้/สื่อประชาสัมพันธ์ที่ค่อนข้างน้อย ไม่ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมาย ไม่ดึงดูด/น่าสนใจ เข้าถึงยาก เข้าใจ
- ขาดการสื่อสารและประชาสัมพันธ์ในวงกว้าง เช่น สื่อโทรทัศน์ โซเชียลมีเดีย
- ความเชื่อ และทัศนคติของผู้ให้บริการ เช่น การเลือกปฏิบัติ ตีตรา ทำให้เกิดความอับอาย เป็นต้น
- การทำงานเน้นเชิงรับมากกว่าเชิงรุก
- ปัญหาการตั้งครุณีในวัยรุ่นไม่ได้รับความสำคัญในการแก้ไขปัญหา
- ระบบส่งต่อผู้ป่วยในกรณีที่หน่วยบริการไม่มีการจัดบริการไม่เต็มพิกัด ทำให้ผู้รับบริการต้องเดินทางไกล และเสียค่าใช้จ่ายมากในการไปขอรับบริการที่หน่วยบริการอื่น
- ไม่ได้ได้รับความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายเท่าที่ควรในการดำเนินงานวางแผนครอบครัวและคุมกำเนิดในเด็กวัยรุ่น เช่น ในสถาบันการศึกษา พ่อแม่ผู้ปกครอง ฯลฯ

ด้านผู้รับบริการ

- ความเจริญทางด้านเทคโนโลยีการสื่อสาร สภาพสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป ส่งผลต่อพฤติกรรมวางแผนครอบครัวและคุมกำเนิดของประชาชน วัยรุ่นมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควรโดยไม่ได้ป้องกัน

- ผู้รับบริการไม่ตระหนักถึงความสำคัญ ขาดความรู้ความเข้าใจ ไม่ให้ความร่วมมือ และขาดวินัย ในเรื่องการวางแผนครอบครัวและการคุมกำเนิด กลัว อายุ ไม่กล้าเปิดเผย ฯลฯ
- ผู้รับบริการไม่สามารถเลือกวิธีคุมกำเนิดที่เหมาะสมและตรงกับความต้องการของตนเองได้ เนื่องจากความไม่หลากหลายของวิธีการคุมกำเนิดและเวชภัณฑ์คุมกำเนิดที่มีให้บริการ
- ผลข้างเคียงของการวิธีคุมกำเนิด ทำให้ผู้รับบริการบอกต่อๆ กัน และลังเลที่จะรับบริการคุมกำเนิด หรือมาขอถอดยาฝังออกก่อนครบกำหนดระยะเวลา
- วัยรุ่นยังเข้าถึงบริการคุมกำเนิดที่ถาวรได้น้อย ไม่ทราบสิทธิของตนเอง
- ประชากรกลุ่มที่เข้าถึงได้ยากและเสี่ยงต่อการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ เช่น ประชากรต่างด้าว ประชากรที่ย้ายเข้ามาอาศัยในเขตเมือง เป็นต้น
- ศาสนา ความเชื่อ ค่านิยม ทศนคติ และความเข้าใจที่ผิดของผู้รับบริการในการคุมกำเนิด
- การปฏิเสธการคุมกำเนิดของผู้รับบริการ
- ความคิดเห็นที่ไม่ตรงกันของคู่สมรสในการคุมกำเนิด
- ทศนคติ ความไม่เปิดเผยยอมรับของพ่อแม่ผู้ปกครอง
- การปูพื้นฐานด้านวางแผนครอบครัวและคุมกำเนิดตั้งแต่วัยรุ่น สร้างความร่วมมือกับสถาบันการศึกษา โดยเฉพาะครูสุขศึกษา ให้สามารถเป็นที่ปรึกษา ค้นหาเด็กกลุ่มเสี่ยง และดำเนินการเพื่อป้องกันปัญหาตั้งครรภ์ไม่พร้อมได้

ข้อเสนอแนะในการพัฒนา ได้แก่

- ควรกำหนดนโยบายการวางแผนครอบครัวให้เป็นทิศทางเดียวกัน ได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหาร CUP
- ควรจัดให้มีการอบรมพัฒนาศักยภาพเจ้าหน้าที่อย่างสม่ำเสมอ เพื่อเพิ่มพูนความรู้และทักษะการปฏิบัติงาน และอัปเดตความรู้ให้ทันสมัย
- ควรสนับสนุนงบประมาณ บุคลากร อุปกรณ์ ยาและเวชภัณฑ์คุมกำเนิดที่เพียงพอและหลากหลาย โดยเฉพาะหน่วยบริการระดับปฐมภูมิ
- ควรพัฒนาสื่อความรู้ สื่อการเรียนการสอน สื่อประชาสัมพันธ์ให้หลากหลาย เข้าถึงง่าย เพียงพอ และครอบคลุมแก่กลุ่มเป้าหมาย
- เพิ่มช่องทางสร้างความรู้ความเข้าใจด้านการวางแผนครอบครัวและคุมกำเนิดให้ประชาชนมากขึ้น เช่น ผ่านร้านขายยา โฆษณาทางสื่อทีวี และโซเชียลมีเดีย
- ควรเน้นการให้บริการประชาชนแบบเชิงรุก สร้างความรู้ความเข้าใจ ความตระหนัก และค้นหากลุ่มเสี่ยงในพื้นที่ โดยเฉพาะกลุ่มวัยรุ่น
- ขยายสิทธิประโยชน์ในการให้บริการคุมกำเนิดที่ถาวรแก่ประชาชน ให้ครอบคลุมทุกช่วงอายุ
- ควรให้เจ้าหน้าที่ระดับ รพ.สต.สามารถให้บริการยาฝังคุมกำเนิดและเบิกค่าบริการกับ สปสช.ได้
- การนัดหมายกับผู้รับบริการควรมีตารางนัดชัดเจน และมีที่อยู่ติดต่อกับผู้รับบริการได้
- ควรมีบริการถามตอบหรือสายด่วนตอบปัญหา ให้คำปรึกษา และให้ความรู้แก่ประชาชน
- ใช้แกนนำชุมชน ผู้นำชุมชน อสม. ช่วยในการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการคุมกำเนิดให้แก่ประชาชน ทำงานร่วมกับทีมสหวิชาชีพและทีมหมอครอบครัว
- สร้างขวัญกำลังใจให้แก่ผู้ปฏิบัติงาน
- มีกฎหมายรองรับการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่
- อบรมเพิ่มความรู้ให้แก่ครูอนามัยในโรงเรียน และแกนนำสุขภาพเรื่องวางแผนครอบครัวและคุมกำเนิด

- ควรจัดให้มีการเรียนการสอนเพศศึกษา การวางแผนครอบครัว และการคุมกำเนิดในหลักสูตรการเรียนการสอนของเด็กนักเรียนตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ขึ้นไป
- พัฒนาความรู้ให้แก่ประชาชนวัยรุ่นในการวางแผนครอบครัวและคุมกำเนิด
- ควรสร้างความเข้าใจเรื่องการวางแผนครอบครัวในวงกว้าง ให้ประชาชนเปิดใจ พ่อแม่ผู้ปกครองมีความรู้ความเข้าใจ
- ควรมีการติดตั้งตู้กดถุงยางอนามัยให้ประชาชนเข้าถึงได้ง่าย
- มีนโยบายส่งเสริมหรือจูงใจให้ประชาชนมารับบริการคุมกำเนิดมากขึ้น เช่น มีของตอบแทนเล็กน้อยแก่ผู้มารับบริการ ฯลฯ

*****